

AKRAM DEHQONOV

O‘ZBEK
ADABIYOTI
TARIXI

MUHAYYIRNING
HAYOTI VA IJODI

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

AKRAM DEHQONOV

O‘ZBEK ADABIYOTI TARIXI

(MUHAYYIRNING HAYOTI VA IJODI)

Uslubiy qo‘llanma

Toshkent – 2021

UO'K 821.512.133(092)

KBK 83.3(50')

D 43

Dehqonov, Akram.

O'zbek adabiyoti tarixi: Muhayyirning hayoti va ijodi [Matn]: uslubiy qo'llanma / A.Dehqonov. – Toshkent: Muharrir, 2021. – 128 b.

ISBN 978-9943-7731-4-1

Ushbu uslubiy qo'llanma Qo'qon adabiy muhitining iste'dodli va-killaridan biri – sohibi devon shoir, xushnavis xattot, mohir tarjimon Muhammadqul Muhammadrasul o'g'li Muhayyirning hayoti va ijodiy merosi tadqiqiga bag'ishlangan. Qo'llanmada shoirning hayot yo'li, davr adabiy muhitida tutgan o'rni, ijodiy merosining hajmi, badiiy mahorati masalalari yoritilgan. Qo'llanma davr ijtimoiy-siyosiy, adabiy muhiti bilan qiziqqan barcha mutaxassislarga mo'ljallangan.

UO'K 821.512.133(092)

KBK 83.3(50')

Mas'ul muharrir:

Nurboy Jabborov,

filologiya fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Karomat Mullaxo'jayeva,

filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Qo'ldosh Pardayev,

filologiya fanlari doktori

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti o'quv-uslubiy Kengashining 2021-yil 24-noyabrdagi 4-sonli yig'ilishi bayon-nomasi asosida nashrga tavsiya qilingan.

ISBN 978-9943-7731-4-1

© Akram Dehqonov.
© "Muharrir nashriyoti",
Toshkent, 2021.

KIRISH

O'tgan asrning 50-yillaridan boshlab o'zbek adabiyoti tarixini davrlarga bo'lib o'rganish, shuningdek, muayyan adiblarning hayoti va ijodi bo'yicha tadqiqotlar olib borildi. Jumladan, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida yashab o'tgan ko'plab shoirlarning hayoti va ijodi maxsus tadqiq qilindi¹. Lekin ayrim adiblarning shoirlik mahorati va salmoqli ijodiy meros qoldirgani e'tirof etilgani holda, ularning hayoti va ijodi turli sabablarga ko'ra maxsus o'rganilmadi. Mana shunday ijodkorlar sirasiga qo'qonlik iste'dodli zullisonayn shoir Muhammadqul Muhammadrasul o'g'li Muhayyir ham kiradi.

Bugungi kunda ko'p asrlik adabiyotimiz tarixining hali o'rganilmagan yoki yaxshi ochib berilmagan qirralarini ko'rsatib berish, noto'g'ri nuqtayi nazardan talqin qilingan jihatlarini yangicha nazardan o'tkazish davr talabiga aylandi.

Ushbu qo'llanma hayot yo'li va adabiy merosi yaxshi o'rganilmagan siymolardan biri – sohibi devon shoir,

---

¹ Karimov G'. O'zbek demokrat shoiri Muqimiy va uning davri adabiyoti. Filol. fanlari doktori... diss. – T., 1961; Shu muallif: Muqimiy. Hayoti va ijodi. – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti. 1970; Xolid Rasul. Furqat. Tanqidiy-biografik ocherk. – T., 1959; Abdug'afurov A. O'zbek demokratik adabiyotida satira. – T.: O'zbekiston FA nashriyoti. 1961; Shu muallif: Muqimiy satirasi. – T.: Fan, 1976; Shu muallif: Zokirjon Furqat (hayoti va ijodi). – T.: Fan, 1977; Yusupov Sh. Furqat yo'llarida. – T., 1984; Shu muallif: Xufiya qatamlar. – T., 1999; Razzoqov H. Zavqiy hayoti va ijodi: Filol. fanlari nomzodi... diss. – T., 1953; Shu muallif: Zavqiyning hayoti va ijodi. – T., 1955. Xalilbekov A. Nodim Namangoniyning hayoti va ijodi: Filol. fanlari nomzodi... diss. – T., 1967. Rahmatova D. Muqimiy izdoshlari (Pisandiy, G'urbat, Rojijy). Filol. fanlari nomzodi... diss. – T., 1967. Va boshqalar.

qilqalam xattot, mohir tarjimon Muhammadqul Muhammadrasul o'g'li Muhayyirning hayoti va ijodi tadqiqiga bag'ishlangan.

XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asrning boshlari adabiyotimiz tarixidagi eng ko'p o'rganilgan davrlardan biridir. Muhayyir ham aynan shu davrda yashab ijod qildi. Lekin bu davrga oid yirik tadqiqotlarning birortasida Muhayyir haqida keng to'xtab o'tilmagan. Shoir haqidagi ayrim ma'lumotlarni H.Razzoqov, G.Karimov, A.Azizov (Anisiy), A.Hayitmetov, E.Shodiyev, A.Abdug'afurov, P.Qayyumov, M.Xayrullayeva kabi olimlarning tadqiqotlarida uchratish mumkin¹. Bu ma'lumotlar annotatsion xarakterda yoki boshqa ijodkorlar haqida qilingan ishlarning ichida kelgani uchun ularda Muhayyir haqida batafsil ma'lumotlar berilgan emas.

Tadqiqotdan ko'zlangan asosiy maqsad Muhayyir ijodini ishonchli va birinchi manbalar asosida o'rganish, hayot yo'li va ijodiy faoliyatini yoritib berish, merosini to'plab, hajmini belgilash, shoirning o'ziga xos san'atkorligi va tarjimonlik faoliyatiga munosib baho berishdir. Shuningdek, Muhayyirning ko'p asrlik mumtoz adabiyotimiz an'alarini izchil davom ettirganligini uning ijodiy merosi, xususan, g'azal va ruboiylari misolida ko'rsatib, asoslash, shoirning davr adabiy muhitidagi

---

¹ Razzoqov H. Zavqiyning hayoti va ijodi. Filol. fanlari nomz... diss. – T., 1953. – B. 8; Karimov G'. O'zbek demokrat shoiri Muqimiy va uning davri adabiyoti. Filol. fanlari doktori... diss. – T., 1961. – B. 4; Muhayyir. Tanlangan she'rlar. Nashrga tayyorlovchi va so'zboshi muallifi A. Azizov. – T.: Fan, 1967. – B. 3-11; O'zbek adabiyoti. To'rt tomlik. To'rtinchi tom. Birinchi kitob. – T.: O'zSSR Davlat badiiy adabiyot nashriyoti, 1960. – B. 199-210; Shodiyev E. Nozilning „Zarbulmasal“ asari topildi // Adabiy meros, 1989, № 4 (50), – B. 74-79; Abdug'afurov A. Zokirjon Furqat (Hayoti va ijodi) – T.: Fan, 1977, – B. 17-134; Po'latjon Domullo Qayyumov. Tazkirayi Qayyumiy, – B. 549; Xayrullayeva M. Muhayyir devoni qo'lyozmasi haqida // Adabiy meros. 1984. № 2. – B. 70-73; Muhayyirning qo'lyozma devonlari // Adabiy meros. 1988. № 1. – B. 45-47.

MUNDARIJA

Kirish.....	3
Muhayyirning hayot yo'li, ijodi va uning o'rganilishi.....	8
Shoir ijodiy merosi manbalari va ularning tadqiqi.....	29
Muhayyir ijodining mavzu ko'lami	47
Muhayyirning tarjimonlik faoliyati	77
Xulosa.....	114
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati	117

O'quv-ilmiy nashr

AKRAM DEHQONOV

O'ZBEK ADABIYOTI TARIXI

(MUHAYYIRNING HAYOTI VA IJODI)

Muharrir va sahifalovchi:

Umar Qodirov

Dizayner:

Vasiliy Bursev

“Muharrir nashriyoti”

Litsenziya: AI № 309. 2017-yil 22-iyun.

Bosishga 2021-yil 9-dekabrda ruxsat etildi.

Bichimi: 84x108 1/32. „Cambria“ garniturasida
ofset bosma usulida ofset qog'ozida bosildi.

4,0 shart. b.t. ___ hisob nashr. tab.

Adadi 300 nusxa. ___-son buyurtma.

“Muharrir nashriyoti” matbaa bo'limida chop etildi.
100185, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, 20^A-mavzei.
So'galli ota ko'chasi, 5-uy. E-mail: muharrir@list.ru